

УДК 658.5

Л.А. БУРКОВА,
старший викладач
ДВНЗ «Криворізький національний
університет»

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ПОКАЗНИКА «ДЕФІЦИТ АКТИВІВ»

У зв'язку з тим, що не може бути ефекту заміщення більш ліквідних активів менш ліквідними, оскільки не можуть менш ліквідні активи погашати термінові зобов'язання, запропоновано методику виявлення активів, яких не достатньо для досягнення балансом ліквідності і підприємством платоспроможності. Розглянуто порядок визначення розміру фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення суб'єкта господарювання цими активами.

Ключові слова: ступені ліквідності активів, терміновість погашення зобов'язань, дефіцит активів, надлишок активів, коригування дефіциту активів, коефіцієнти приведення активів, покращання фінансового стану.

Вступ. У праці [1] пропонується вимірювати фінансові показники у вартісних одиницях та розраховувати новий показник – «запас власного капіталу». На наш погляд, методика визначення нестачі активів за допомогою показника запасу власного капіталу заслуговує на увагу, оскільки дає можливість за допомогою інтегрального показника провести комплексну вартісну оцінку фінансового стану та діагностику кризового стану на підприємствах.

Але цю методику не можна вважати бездоганною, вона потребує певного удосконалення. У праці [2] пропонується розглядати активи не в загальному вираженні, а окремо за їх видами за ступенем ліквідності.

Ми вважаємо, що не може бути ефекту заміщення більш ліквідних активів менш ліквідними, оскільки не можуть менш ліквідні активи погашати термінові зобов'язання.

Постановка завдання. З метою визначення надлишку активів, на розмір яких можна зменшити власні активи підприємства, щоб економічний стан не погіршився до кризового, а в разі дефіциту активів – величини, на яку потрібно збільшити власні активи підприємства для того, щоб значення фінансових коефіцієнтів, що використовуються під час діагностики, дорівнювали нормативним значенням, пропонується досліджувати активи підприємства, згруповані за ступенем ліквідності (тобто за можливістю обертання в грошові кошти), порівняно із зобов'язаннями, згрупованими за терміновістю їх погашення.

Отже, доцільно виявити, яких активів не вистачає для досягнення балансом ліквідності і підприємством платоспроможності, та визначити, скільки потрібно коштів для забезпечення суб'єкта господарювання цими активами.

Результати дослідження. Під час дослідження активів підприємства, згрупованих від найбільш ліквідних до важко реалізованих, порівняно із зобов'язаннями, згрупованими за терміновістю їх погашення, недоцільно використовувати загальні коефіцієнти ліквідності, оскільки кожен коефіцієнт показує, якою мірою всі поточні зобов'язання можуть бути погашені за рахунок оборотних активів різного ступеня ліквідності.

Таким чином, необхідно використовувати не загальні коефіцієнти ліквідності, а встановити норматив для кожної групи окремо. З цією метою в праці [3] пропонується застосовувати уточнені коефіцієнти щодо оцінки ліквідності балансу, які характеризують можливість підприємства своєчасно розраховуватися за фінансовими зобов'язаннями, що мають різну терміновість погашення за рахунок оборотних активів різного роду ліквідності. Оскільки підприємства можуть мати значення коефіцієнтів як нижчі за норматив, так і вищі, то запропоновано розглядати ту величину, яку потрібно додати для досягнення коефіцієнтом нормативного значення, як дефіцит, а ту величину, на яку коефіцієнт перевищує нормативне значення, як надлишок.

Під час визначення загальної суми дефіциту (надлишку) активів підприємства необхідно враховувати таке:

1. Активи досліджуються у послідовності спадання ліквідності активів, тобто від найбільш ліквідних до важко реалізованих активів.

2. Дефіцит найбільш ліквідних активів не покривається надлишком активів жодної групи ліквідних активів підприємства.

3. Дефіцит ліквідних активів групи A_n покривається за рахунок надлишку ліквідних активів групи A_{n-1} до досягнення надлишку ліквідних активів нормативного значення групи.

4. Дефіцит швидко реалізованих активів може покриватися лише за рахунок надлишку найбільш ліквідних активів.

5. Дефіцит повільно реалізованих активів може покриватися за рахунок: надлишку найбільш ліквідних активів; надлишку швидко реалізованих активів; надлишку найбільш ліквідних та швидко реалізованих активів.

6. Дефіцит важко реалізованих активів може покриватися за рахунок: надлишку найбільш ліквідних активів; надлишку швидко реалізованих активів; надлишку повільно реалізованих активів; надлишку найбільш ліквідних, швидко реалізованих і повільно реалізованих активів; надлишку швидко реалізованих і повільно реалізованих активів.

Ситуації, що можуть скластися на підприємстві під час визначення дефіциту (надлишку) ліквідних активів узагальнено в матриці можливих ситуацій (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця можливих ситуацій, що можуть скластися під час визначення дефіциту (надлишку) ліквідних активів

Дефіцит (надлишок) активів відповідної групи ліквідності	Можливі ситуації															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ΔA_1	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
ΔA_2	+	+	+	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+	-	+	+
ΔA_3	+	+	-	-	+	-	-	+	+	+	-	-	-	+	+	-
ΔA_4	+	-	-	-	+	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	+

Умовні позначення:

ΔA_1 – найбільш ліквідні активи; ΔA_2 – швидко реалізовані активи; ΔA_3 – повільно реалізовані активи; ΔA_4 – важко реалізовані активи; «+» – надлишок ліквідних активів; «-» – дефіцит ліквідних активів.

Проаналізуємо кожну із ситуацій, що можуть скластися під час визначення дефіциту або надлишку ліквідних активів на підприємстві.

Ситуація 1. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує надлишок всіх груп ліквідних активів підприємства, отже, баланс підприємства ліквідний, підприємство платоспроможне, тобто перебуває в стійкому коротко- та довгостроковому фінансовому стані.

Ситуація 2. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит тільки важко реалізованих активів, що може бути погашений за рахунок надлишку найбільш ліквідних, швидко реалізованих і повільно реалізованих активів.

Коригування дефіциту важко реалізованих активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

1. Визначається загальна сума надлишку ліквідних активів:

$$\Delta A_{na} = \Delta A_1 + \Delta A_2 + \Delta A_3.$$

2. Коригується дефіцит важко реалізованих активів на надлишок ліквідних активів:

$$\Delta A_4' = \begin{cases} \Delta A_{na} - |\Delta A_4|, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_4| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_4| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 3. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит повільно реалізованих і важко реалізованих активів. Оскільки активи досліджуються у послідовності спадання ліквідності, то в цьому випадку необхідно спочатку погасити дефіцит повільно реалізованих активів за рахунок надлишку найбільш ліквідних та швидко реалізованих активів, а потім, за умови наявності скоригованого надлишку активів, погасити дефіцит важко реалізованих активів.

Коригування дефіциту активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

1. Визначається загальна сума надлишку ліквідних активів:

$$\Delta A_{na} = \Delta A_1 + \Delta A_2.$$

2. Коригується дефіцит повільно реалізованих активів на надлишок ліквідних активів:

$$\Delta A_3' = \begin{cases} \Delta A_{na} - |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_3| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_3| \geq 0. \end{cases}$$

3. Визначається скоригований розмір надлишку ліквідних активів на дефіцит повільно реалізованих активів:

$$\Delta A_{na}' = \begin{cases} \Delta A_{na} - |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_3| > 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_3| \leq 0. \end{cases}$$

4. Коригується дефіцит важко реалізованих активів на скоригований розмір надлишку ліквідних активів:

$$\Delta A_4' = \begin{cases} \Delta A_{na}' - |\Delta A_4|, & \text{при } \Delta A_{na}' - |\Delta A_4| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_{na}' - |\Delta A_4| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 4. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит швидко реалізованих, повільно реалізованих і важко реалізованих активів. У цьому випадку необхідно за рахунок надлишку найбільш ліквідних активів погасити дефіцит швидко реалізованих активів, потім повільно реалізованих активів і в останню чергу – важко реалізованих активів.

Коригування дефіциту активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

1. Коригується розмір дефіциту швидко реалізованих активів на надлишок найбільш ліквідних активів:

$$\Delta A_2' = \begin{cases} \Delta A_1 - |\Delta A_2|, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| \geq 0. \end{cases}$$

2. Визначається скоригований розмір надлишку найбільш ліквідних активів на дефіцит швидко реалізованих активів:

$$\Delta A_1' = \begin{cases} \Delta A_1 - |\Delta A_2|, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| > 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| \leq 0. \end{cases}$$

3. Коригується розмір дефіциту повільно реалізованих активів на скоригований розмір надлишку найбільш ліквідних активів:

$$\Delta A_3' = \begin{cases} \Delta A_1' - |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_1' - |\Delta A_3| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1' - |\Delta A_3| \geq 0. \end{cases}$$

4. Визначається скоригований розмір надлишку найбільш ліквідних активів на дефіцит повільно реалізованих активів:

$$\Delta A_1'' = \begin{cases} \Delta A_1' - |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_1' - |\Delta A_3| > 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1' - |\Delta A_3| \leq 0. \end{cases}$$

5. Коригується розмір дефіциту важко реалізованих активів на скоригований розмір надлишку найбільш ліквідних активів:

$$\Delta A_4' = \begin{cases} \Delta A_1'' - |\Delta A_4|, & \text{при } \Delta A_1'' - |\Delta A_4| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1'' - |\Delta A_4| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 5. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит тільки швидко реалізованих активів, погасити який можливо за рахунок надлишку найбільш ліквідних активів.

Коригування дефіциту швидко реалізованих активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

$$\Delta A_2' = \begin{cases} \Delta A_1 - |\Delta A_2|, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 6. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит швидко реалізованих і повільно реалізованих активів. У цьому випадку необхідно за рахунок надлишку найбільш ліквідних активів погасити дефіцит швидко реалізованих активів, а потім повільно реалізованих активів.

Коригування дефіциту активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

1. Коригується розмір дефіциту швидко реалізованих активів на надлишок найбільш ліквідних активів:

$$\Delta A_2' = \begin{cases} \Delta A_1 - |\Delta A_2|, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| \geq 0. \end{cases}$$

2. Визначається скоригований розмір надлишку найбільш ліквідних активів на дефіцит швидко реалізованих активів:

$$\Delta A_1' = \begin{cases} \Delta A_1 - |\Delta A_2|, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| > 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| \leq 0. \end{cases}$$

3. Коригується розмір дефіциту повільно реалізованих активів на скоригований розмір надлишку найбільш ліквідних активів:

$$\Delta A_3' = \begin{cases} \Delta A_1' - |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_1' - |\Delta A_3| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1' - |\Delta A_3| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 7. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит тільки повільно реалізованих активів, який можна погасити за рахунок надлишку найбільш ліквідних і швидко реалізованих активів.

Коригування дефіциту повільно реалізованих активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

1. Визначається загальна сума надлишку ліквідних активів:

$$\Delta A_{na} = \Delta A_1 + \Delta A_2.$$

2. Коригується розмір дефіциту повільно реалізованих активів на надлишок найбільш ліквідних і швидко реалізованих активів:

$$\Delta A_3' = \begin{cases} \Delta A_{na} - |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_3| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_3| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 8. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит швидко реалізованих активів, який можна погасити за рахунок надлишку найбільш ліквідних активів, і дефіцит важко реалізованих активів, який можна погасити за рахунок скоригованого надлишку найбільш ліквідних активів і надлишку повільно реалізованих активів.

Коригування дефіциту активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

1. Коригується розмір дефіциту швидко реалізованих активів на надлишок найбільш ліквідних активів:

$$\Delta A_2' = \begin{cases} \Delta A_1 - |\Delta A_2|, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| \geq 0. \end{cases}$$

2. Визначається скоригований розмір надлишку найбільш ліквідних активів на дефіцит швидко реалізованих активів:

$$\Delta A_1' = \begin{cases} \Delta A_1 - |\Delta A_2|, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| > 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_1 - |\Delta A_2| \leq 0. \end{cases}$$

3. Визначається загальна сума надлишку ліквідних активів:

$$\Delta A_3' = \begin{cases} \Delta A_3, & \text{при } \Delta A_1' \leq 0; \\ \Delta A_1' + |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_1' > 0. \end{cases}$$

4. Коригується розмір дефіциту важко реалізованих активів на розмір надлишку ліквідних активів:

$$\Delta A_4' = \begin{cases} \Delta A_3' - |\Delta A_4|, & \text{при } \Delta A_3' - |\Delta A_4| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_3' - |\Delta A_4| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 9. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит найбільш ліквідних активів, але він не погашається за рахунок надлишку ліквідних активів підприємства жодної групи.

Ситуація 10. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит найбільш ліквідних та швидко реалізованих активів і надлишок повільно реалізованих і важко реалізованих активів, який не може бути використаний на покриття дефіциту більш ліквідних активів підприємства.

Ситуація 11. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит найбільш ліквідних, швидко реалізованих та повільно реалізованих активів і надлишок важко реалізованих активів, який не може бути використаний на покриття дефіциту більш ліквідних активів підприємства.

Ситуація 12. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує дефіцит усіх груп ліквідних активів підприємства. Цей випадок є ознакою поточної та довгострокової неплатоспроможності, тобто підприємству не вистачає активів для покриття власних зобов'язань. Це свідчить про кризовий коротко- та довгостроковий фінансовий стан підприємства.

Ситуація 13. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує надлишок швидко реалізованих активів і дефіцит інших груп ліквідних активів підприємства. У цьому випадку дефіцит найбільш ліквідних активів не погашається надлишком швидко реалізованих активів, який може бути використаний на покриття дефіциту повільно реалізованих і важко реалізованих активів.

Коригування дефіциту активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

1. Коригується розмір дефіциту повільно реалізованих активів на надлишок швидко реалізованих активів:

$$\Delta A_3' = \begin{cases} \Delta A_2 - |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_2 - |\Delta A_3| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_2 - |\Delta A_3| \geq 0. \end{cases}$$

2. Визначається скоригований розмір надлишку швидко реалізованих активів на дефіцит повільно реалізованих активів:

$$\Delta A_2' = \begin{cases} \Delta A_2 - |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_2 - |\Delta A_3| > 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_2 - |\Delta A_3| \leq 0. \end{cases}$$

3. Коригується розмір дефіциту важко реалізованих активів на скоригований розмір надлишку швидко реалізованих активів:

$$\Delta A_4' = \begin{cases} \Delta A_2' - |\Delta A_4|, & \text{при } \Delta A_2' - |\Delta A_4| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_2' - |\Delta A_4| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 14. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує надлишок повільно реалізованих активів і дефіцит всіх інших груп ліквідних активів підприємства. Але за рахунок надлишку повільно реалізованих активів можна погасити дефіцит тільки важко реалізованих активів підприємства.

Коригування дефіциту важко реалізованих активів на надлишок повільно реалізованих активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

$$\Delta A_4' = \begin{cases} \Delta A_3 - |\Delta A_4|, & \text{при } \Delta A_3 - |\Delta A_4| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_3 - |\Delta A_4| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 15. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує надлишок швидко реалізованих і повільно реалізованих активів і дефіцит найбільш ліквідних і важко реалізованих активів підприємства. Однак дефіцит найбільш ліквідних активів не погашається надлишком жодної групи ліквідних активів, а дефіцит важко реалізованих активів у цьому випадку можна погасити за рахунок надлишку швидко реалізованих і повільно реалізованих активів.

Коригування дефіциту важко реалізованих активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

1. Визначається загальна сума надлишку ліквідних активів:

$$\Delta A_{na} = \Delta A_2 + \Delta A_3.$$

2. Коригується розмір дефіциту важко реалізованих активів на надлишок ліквідних активів:

$$\Delta A_4' = \begin{cases} \Delta A_{na} - |\Delta A_4|, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_4| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_{na} - |\Delta A_4| \geq 0. \end{cases}$$

Ситуація 16. Ця ситуація свідчить про те, що на підприємстві існує надлишок швидко реалізованих і важко реалізованих активів і дефіцит найбільш ліквідних і повільно реалізованих активів підприємства. Однак дефіцит найбільш ліквідних активів не погашається надлишком жодної групи ліквідних активів, а дефіцит повільно реалізованих активів у цьому випадку можна погасити за рахунок надлишку швидко реалізованих активів.

Коригування дефіциту повільно реалізованих активів за рахунок надлишку швидко реалізованих активів у цьому випадку здійснюється таким чином:

$$\Delta A_3' = \begin{cases} \Delta A_2 - |\Delta A_3|, & \text{при } \Delta A_2 - |\Delta A_3| < 0; \\ 0, & \text{при } \Delta A_2 - |\Delta A_3| \geq 0. \end{cases}$$

Завершальною стадією аналітичної діагностики кризового стану є визначення загальної суми дефіциту активів підприємства.

Загальний розмір дефіциту ліквідних активів, необхідних підприємству для того, щоб показники оцінки фінансового стану відповідали нормативним значенням, згідно із запропонованою методикою розраховується як сума добутків дефіциту різних видів активів та коефіцієнтів приведення активів до найбільш ліквідної форми (1):

$$\Delta A_{\Sigma} = \sum_{i=1}^{A_i \uparrow \max} \Delta A_i \cdot k_i, \quad (1)$$

де n – кількість ступенів ліквідності активів;

ΔA_i – дефіцит активу з i -м ступенем ліквідності, грн;

k_i – коефіцієнт приведення вартості активу з i -м ступенем ліквідності до найбільш ліквідної форми.

Провідними економістами та фінансовими аналітиками гірничо-збагачувальних комбінатів було встановлено коефіцієнти приведення активів до найбільш ліквідної форми, що на сьогодні мають такі значення:

- коефіцієнт приведення грошових коштів та їх еквівалентів – 1;
- коефіцієнт приведення дебіторської заборгованості – 0,8;
- коефіцієнт приведення запасів – 0,6;
- коефіцієнт приведення необоротних активів – 0,3.

Висновки. Розроблена методика дозволяє визначити дефіцит за кожною групою ліквідних активів, а також розрахувати розмір фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення суб'єкта господарювання цими активами з метою покращання фінансового стану.

Список використаної літератури

1. Нусінова Я.В. Система показників оцінки фінансової стабільності підприємств, побудованих на основі власного капіталу / Я.В. Нусінова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2006. – Вип. 220. – Т. 3. – С. 638–643.
2. Марченко О.М. Оцінка короткострокового та довгострокового фінансових станів підприємств на основі показників запасу (нестачі) активів / О.М. Марченко // Перспективні питання мирової науки – 2008: IV Міжнар. наук.-практ. конф., 17–25 грудня 2008 р. – Софія, 2008. – Т. 8. – С. 101–103.
3. Нусінов В.Я. Методичні аспекти діагностики кризового стану на підприємствах / В.Я. Нусінов, Л.А. Буркова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – № 2 (56). – Ч. 2. – С. 82–85.

В связи с тем, что не может быть эффекта замещения более ликвидных активов менее ликвидными, так как не могут менее ликвидные активы погашать срочные обязательства, предложена методика определения активов, которых не достаточно для достижения балансом ликвидности и предприятием платежеспособности. Рассмотрен порядок определения размера финансовых ресурсов для обеспечения субъекта хозяйствования этими активами.

Ключевые слова: степени ликвидности активов, срочность погашения обязательств, дефицит активов, излишек активов, корректировка дефицита активов, коэффициенты приведения активов, улучшение финансового состояния.

Due to the fact that there cannot be an effect of substituting assets that are liquid to less extent for ones that are liquid to greater extent as the former cannot repay time liabilities, there has been suggested a technique of discovering assets that are not sufficient for a balance to reach liquidity or for an enterprise to become solvent. The order of determining the amount of financial resources necessary for providing an economic entity with the assets has also been considered.

Key words: asset liquidity degree, time liability repayment, asset deficit, excess of assets, asset deficit adjustment, ratios of bringing assets to the form of largest liquidity, financial position improvement.

Одержано 21.01.2013.